

Aanpak laaggeletterdheid

Regioplan regio Zuid-Holland Centraal 2021-2024

Gemeente Lansingerland

Gemeente Leidschendam-Voorburg

Gemeente Pijnacker-Nootdorp

Gemeente Voorschoten

Gemeente Wassenaar

Gemeente Zoetermeer

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1 De rol van de contactgemeente	3
2. Laaggeletterdheid	5
2.1 Waar hebben we het over?	5
2.2 Laaggeletterdheid in regio Zuid-Holland Centraal	5
2.3 Er gebeurt al veel in de regio	6
3. Landelijke doelstellingen	8
3.1 Doelstellingen van het Rijk	8
3.2 Maatregelen	8
4. Regionale doelstellingen + ambities	10
4.2 Wat gaan wij hiervoor doen.....	10
5. Financiën	16
5.1 Specifieke uitkering WEB	16
5.2 Decentralisatie uitkering	16
Bijlage 1 Geïnterviewden organisaties en regiogemeenten	18
Bijlage 2 Opbrengsten interviews	19
Bijlage 3 Definities	21
Bijlage 4 Bevindingen data-analyse	22
Bijlage 5 Geraadpleegde literatuur	24
Bijlage 6 Format lokale werkprogramma's	25

1. Inleiding

Laaggeletterdheid is een van de meest verborgen en hardnekkigste vraagstukken in onze samenleving. Een grote groep mensen kampt met dit probleem. Daarbij horen ook mensen die moeite hebben met rekenen en digitale vaardigheden. Mensen die laaggeletterd zijn hebben vaker te maken met werkloosheid, schulden, gezondheidsproblemen en een lager inkomen. Met dit regioplan willen we laaggeletterdheid aanpakken en voorkomen, om ervoor te zorgen dat iedereen mee kan doen. We zijn ervan overtuigd dat onze inzet om tot een gedragen regioplan te komen niet alleen in het belang is van de doelgroep en hun omgeving, maar ook in het belang van ons allemaal. Werkgevers merken dat medewerkers duurzamer en effectiever inzetbaar zijn, gemeenten merken dat brieven beter gelezen en begrepen worden en docenten kunnen gemakkelijker communiceren met de ouders van leerlingen.

De hoofdlijn van dit regioplan is het terugdringen van laaggeletterdheid door het ontwikkelen van een doorlopende leerlijn tussen (non-)formele en informele taalpartners binnen de regio Zuid Holland Centraal. De nieuwe ambities van het Rijk in de aanpak van laaggeletterdheid vormen de aanleiding tot het ontwikkelen van het regioplan regio Zuid Holland Centraal 2021-2024. Het Rijk heeft met de Nederlandse gemeenten afgesproken dat gemeenten eind 2024 de regie hebben over de aanpak van laaggeletterdheid. Daarnaast stelt het Rijk voor de periode 2020-2024 per regio extra middelen beschikbaar, onder de voorwaarde dat hiervoor een regionaal plan wordt opgesteld.

Binnen ons regio zetten wij de wens van de inwoner centraal: waarom wil iemand zijn vaardigheden verbeteren en waarom zet iemand nu deze stap? Door de inwoner, zijn wens en behoefte als uitgangspunt te nemen, zijn we als gemeenten, taalaanbieders en maatschappelijke organisaties beter in staat om de passende begeleiding te bieden.

Wij onderscheiden een aantal thema's om laaggeletterdheid op te sporen, kennis hierover te vergroten en passende ondersteuning aan te bieden. Dan gaat het om de thema's werk & inkomen, gezondheid en jeugd & opvoeden. Gemeenten spelen een regierol in deze aanpak, samen met de taalpartners. Vanuit het lokaal (op te zetten) taalketenoverleg ontwikkelen de taalpartners en de gemeente een passend aanbod met een doorlopende leerlijn. Dit aanbod sluit aan bij de wensen van de deelnemers van het taalaanbod.

Om deze doorlopende lijn efficiënt en effectief op lokaal niveau te organiseren, de voortgang te monitoren en van elkaar te leren, werken we als betrokken partijen regionaal samen. In de periode tot 2024 kunnen we door samen te werken aan de doelen en uitvoering te geven aan de afspraken in dit plan laaggeletterdheid terugdringen. Doordat iedere partij eigen kennis, kunde en expertise inbrengt, leren we van elkaar en draagt ieder bij aan de gezamenlijke opgave: het verminderen van laaggeletterdheid in de regio Zuid-Holland Centraal.

1.1 De rol van de contactgemeente

De contactgemeente van de arbeidsmarktregio Zuid-Holland Centraal is de gemeente Zoetermeer. De contactgemeente heeft een regierol en de taak om samen met de andere gemeenten binnen de regio, een educatief plan op te stellen en afspraken te maken met aanbieders van educatie. Binnen de regio is het gewenst dat in het kader van laaggeletterdheid de gemeenten in de regio actief betrokken zijn bij de samenwerking en dat

er een ambtelijke werkgroep is ingesteld. Dit is nu ook al het geval. Daarnaast leggen wij per 2021 de regionale samenwerking vast in een samenwerkingsconvenant of -overeenkomst. In dit samenwerkingsconvenant of -overeenkomst worden onder andere afspraken vastgelegd over de rol van de contactgemeente, de verantwoordelijkheden van de regiogemeenten met betrekking tot het opstellen van een educatieprogramma, de inrichting van de inkoop van educatietrajecten, subsidiering van educatietrajecten en de organisatie van de samenwerking.

2. Laaggeletterdheid

2.1 Waar hebben we het over?

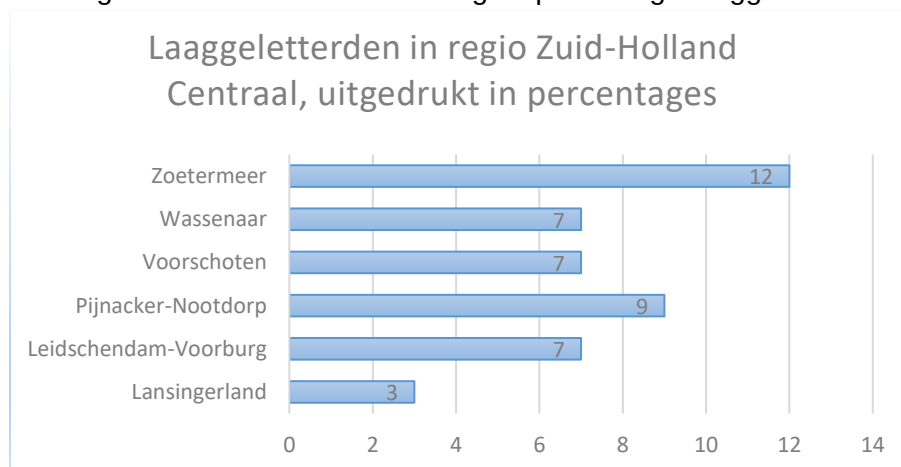
Laaggeletterdheid is het ontbreken van voldoende basisvaardigheden op het gebied van taal, rekenen en digitale vaardigheden. Naar schatting van de Algemene Rekenkamer zijn 2,5 miljoen mensen laaggeletterd in Nederland. Voor ongeveer twee derde hiervan is Nederlands de moedertaal. Laaggeletterdheid is een maatschappelijk probleem dat een consistente aanpak en een lange adem vergt.

Mensen moeten in de huidige maatschappij meer kunnen om mee te blijven doen. Zowel in het werk als in hun persoonlijk leven lopen laaggeletterden op tegen beperkte basisvaardigheden. Wanneer mensen laaggeletterd zijn dan ervaren zij op meerdere gebieden problemen. Ze komen bijvoorbeeld moeilijk aan werk, hebben moeite met hun administratie, kunnen brieven van bijvoorbeeld de Belastingdienst of de gemeente niet lezen of kunnen de aanwijzingen van de arts of hulpverlener niet goed volgen. Laaggeletterdheid komt vaker voor in gemeenten en wijken met meer armoede. Laaggeletterden leven ruim twee keer zo vaak onder de armoedegrens, zijn twee tot drie keer vaker langdurig arm, hebben een lager inkomen en banen met een lagere beroepsstatus dan niet-laaggeletterden.¹

Laaggeletterd zijn is niet alleen een probleem van de laaggeletterde zelf. Ook werkgevers ondervinden nadelen als de basisvaardigheden van hun personeel beperkt zijn. Het is lastig voor deze werknemers om nieuwe ontwikkelingen eigen te maken, de communicatie loopt moeizamer, veiligheidsvoorschriften komen in het geding en de productiviteit is niet optimaal. Juist nu de ontwikkelingen in de samenleving, op het werk en in de technologie snel gaan, is het belangrijk dat mensen over goede basisvaardigheden beschikken.

2.2 Laaggeletterdheid in regio Zuid-Holland Centraal

In Nederland is bijna 12% van de mensen tussen de 16 en 65 jaar laaggeletterd². In de regio heeft gemeente Zoetermeer het hoogste percentage laaggeletterden, namelijk 12%. Lansingerland heeft met 3% het laagste percentage laaggeletterden.

¹ Stichting Lezen en Schrijven (2016). Over de relatie tussen laaggeletterdheid en armoede

² Geletterdheid in zicht (geraadpleegd op 26 oktober 2020)

Wanneer we het aantal bijstandsuitkeringen nemen als indicator voor armoede, zien we in Zoetermeer en Leidschendam-Voorburg de meeste armoede (4% van de bevolking heeft een bijstandsuitkering). Pijnacker-Nootdorp kent de minste armoede met minder dan 2% van de bevolking in de bijstand.

Uit onderzoek door het Nivel, in opdracht van Stichting Lezen en Schrijven, blijkt dat laaggeletterden over het algemeen een slechtere gezondheid hebben. Alle laaggeletterden hebben beperkte gezondheidsvaardigheden.³ Zij hebben een slechtere fysieke en mentale gezondheid, lopen een grotere kans om eerder te overlijden en hebben een minder gezonde leefstijl. In de regio is de gemiddelde leeftijd waarop mensen komen te overlijden het hoogste in Wassenaar met 84,8 jaar en het laagste in Zoetermeer met 77,9 jaar.

Wanneer we kijken naar overgewicht als indicator voor levensstijl⁴, valt op dat in Zoetermeer 53% van de inwoners overgewicht heeft, terwijl dat in Wassenaar 44% betreft.

In zijn onderzoek naar laaggeletterdheid heeft de SER doelgroepen geprioriteerd waarbij de aanpak van laaggeletterdheid naar verwachting het meest effectief en duurzaam zal zijn.⁵ Eén van deze doelgroepen is de groep voortijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie. Dit zijn jongeren die nog aan het begin van hun werkende leven staan en waarbij er signalen⁶ zijn dat een aanzienlijk deel basisvaardigheden niet onder de knie heeft. Omdat laaggeletterdheid ingrijpende gevolgen heeft voor verdere kansen in het leven, is het van belang om vroegtijdig schoolverlaters zonder basisvaardigheden vroeg op te sporen en ondersteuning te bieden.

In de regio is het percentage voortijdig schoolverlaters het hoogst in Zoetermeer (2,9%) en het laagst in Lansingerland (1,2%).

Wat deze cijfers laten zien is dat laaggeletterdheid geen op zichzelf staand probleem is. Het hangt samen met armoede, gezondheidsproblematiek en het moet al vroeg in de kiem gesmoord worden om te voorkomen dat jongeren al op jonge leeftijd achterstanden oplopen. In een stad als Zoetermeer, die kampt met meer grotestedenproblematiek dan een kleinere gemeente, heeft de gemeente vaker te maken met problemen die samenhangen met laaggeletterdheid. In de aanpak van laaggeletterdheid is het van belang om naar het gehele plaatje van een individu te kijken en de 'vindplaatsen' van laaggeletterdheid te verbinden aan plekken waar mensen komen in verband met andere problemen, zoals bijvoorbeeld de huisarts voor gezondheidsproblemen of het loket voor werk en inkomen voor inkomensondersteuning. Daar zetten wij ons voor in!

2.3 Er gebeurt al veel in de regio

Er zijn in de regio al veel taalhuizen, taalscholen en andere plekken waar bewoners hun taalvaardigheden kunnen verbeteren. Daarnaast zien we dat de oriëntatie van de

---

³ Stichting Lezen en Schrijven (2020). Taal maakt gezonder.

⁴ Overgewicht is niet de enige indicator voor levensstijl, ook het voldoen aan de beweegrichtlijn of het hebben van een chronische aandoening zijn indicatoren voor een gezonde levensstijl. Omdat we gebruikmaken van openbare databronnen, hebben we hier alleen overgewicht als indicator kunnen weergegeven. Zie: <https://tools.kenniscentrumsportenbewegen.nl/monitoring-en-evaluatie/onderwerp/landelijke-indicatoren-en-cijfers/>

⁵ SER (april 2019) Samenwerken aan taal. Een advies over laaggeletterdheid.

⁶ Signalen hierover komen o.a. vanuit de geïnterviewden in het kader van dit onderzoek.

verschillende gemeenten invloed heeft gehad op het formele⁷ aanbod, omdat dit historisch gezien samenhangt met het onderwijsaanbod voor de volwasseneneducatie door de ROC's. In de regio zijn de volgende ROC's actief als aanbieder: ROC Zadkine, ROC Mondriaan en mboRijnland. Door de onderwijsoriëntatie en vestigingsplaatsen van deze instellingen is in het verleden de volwasseneneducatie ook gericht geweest vanuit instellingen.

In onderstaand figuur is te zien waar in de regio mensen terecht kunnen voor non-formeel⁸ en informeel⁹ taalaanbod.

Figuur 1 Taalaanbieders Zuid-Holland Centraal

Bron: *Taal voor het Leven 2016-2019* (kaart: CBS)

We werken samen met taalhuizen, ROC's, onderwijsinstellingen en welzijnsstichtingen. Deze partners bieden activiteiten voor het verbeteren van lees-, schrijf- en spreekvaardigheid en het verbeteren van digitale vaardigheden. De activiteiten variëren van laagdrempelige activiteiten, zoals (digi)taalcafés, leeskringen en inloopsprekuren, tot meer formele taalcursussen.

⁷ Formeel taalaanbod: gestructureerd en systematische vorm van taalaanbod. Het doel is het behalen van een diploma, certificaat of erkenning.

⁸ Non-formeel taalaanbod: taalaanbod gericht op activiteiten, die bewust in de werk/leeromgeving worden geplaatst.

⁹ Informeel taalaanbod: taalverhoging door toevallig en onbewust leren

3. Landelijke doelstellingen

3.1 Doelstellingen van het Rijk

De komende jaren (2020-2024) wil het Rijk, samen met alle betrokken partijen, een merkbare slag maken richting een vaardiger Nederland. Er is gekozen voor een brede, ambitieuze aanpak. Het landelijke actieprogramma Tel mee met Taal wordt voor de duur van vijf jaar verlengd, om de landelijke infrastructuur voor een gezamenlijke aanpak op laaggeletterdheid te versterken. Hiermee moeten de volgende drie doelstellingen worden bereikt:

Doelstelling 1: Méér mensen bereiken met een aanbod op maat, vooral de groep met Nederlands als moedertaal

Het Rijk wil dat het bereik aantoonbaar groeit, in het bijzonder onder de NT1-doelgroep. De deelnemers aan een lesaanbod moeten een betere afspiegeling vormen van de samenstelling van de doelgroep als geheel. Ze krijgen een gedifferentieerd aanbod op maat, uitgaande van hun (leer)behoefte.

Doelstelling 2: Weten wat werkt: investeren in kwaliteit

Het Rijk wil méér kennis en méér transparantie over de kwaliteit en de effectiviteit van het ondersteuningsaanbod, zowel voor wat betreft trajecten basisvaardigheden voor volwassenen als de inzet op leesplezier en leesmotivatie bij kinderen. Hierbij gaat het in het bijzonder om kinderen uit laagtaalvaardige gezinnen. Er komt een betrouwbaar beeld per regio van het bereik, het type en de kwaliteit van het aanbod en de effectiviteit van verschillende interventies.

Doelstelling 3: Samen aan de slag onder regie van gemeenten

Het Rijk wil dat aan het eind van het programma (2024) gemeenten zelfstandig regie voeren over de aanpak van basisvaardigheden. Dat doen zij als centrale speler in een netwerk van samenwerkende partijen uit de domeinen onderwijs, werk, gezin, gezondheid en verwante terreinen. De gemeentelijke inzet op het voorkomen van achterstanden sluit goed aan op de beschikbare ondersteuning voor volwassenen. Werkgevers erkennen daarnaast het belang van werknemers met onvoldoende basisvaardigheden en zijn bereid hierin te investeren.

Doelstellingen van het Rijk

3.2 Maatregelen

De komende jaren staan wat betreft het Rijk in het teken van het verduurzamen en uitbouwen van de bereikte resultaten. Gemeenten zijn hierbij de spil in brede netwerken die lokaal vraag en aanbod bij elkaar brengen. Structurele investeringen in basisvaardigheden moeten voor gemeenten op termijn een net zo vanzelfsprekend onderdeel van hun inzet in het sociaal domein zijn, als voor werkgevers in het kader van duurzame inzetbaarheid. De Rijksoverheid kan zich in de toekomst dan concentreren op het in stand houden van de

randvoorwaarden voor een kwalitatief goed aanbod. Om deze doelstellingen te bereiken, heeft het Rijk in de kamerbrief van 18 maart 2019[8] tien maatregelen beschreven. Bovenstaande ambitie is leidend voor onze opgave: de aanpak van laaggeletterdheid verankeren in lokaal beleid zodat de lange adem die nodig is om het complexe vraagstuk aan te pakken geborgd is. Een uitdaging die we als regio natuurlijk met verve aangaan!

4. Regionale doelstellingen + ambities

Vanuit de landelijke 'Bestuurlijke afspraken laaggeletterdheid 2020-2024' kwam het verzoek een nieuw regionaal programma op te stellen. Dit regioplan is het resultaat daarvan. We beschrijven hoe wij als regio willen werken aan het behalen van onze gezamenlijke doelen. Hoe de afzonderlijke gemeenten de doelen concreet gaan behalen, beschrijft iedere gemeente in een afzonderlijk lokaal werkplan (zie bijlage 5 voor een format voor een lokaal werkplan).

Bij het opstellen van dit regioplan hebben we gebruikgemaakt van lokale bronnen en documenten, zoals bestuurlijke afspraken laaggeletterdheid, Taalakkoord Zoetermeer en lokale beleidsplannen. Daarnaast hebben we algemene rapporten over laaggeletterdheid bestudeerd, waaronder rapporten van de SER en onderzoeken van Stichting Lezen en Schrijven. Van deze en andere documenten hebben we kennisgenomen en we hebben deze meegenomen in onze analyse.

Om een volledig beeld te krijgen van de omvang van laaggeletterdheid in de regio en de omvang van de problemen die ermee samenhangen hebben we cijfermatige data geanalyseerd. Voor een gedetailleerd overzicht van de verzamelde documenten en de data verwijzen wij u naar de bijlage.

In het voortraject is er gesproken met de zes regiogemeenten van Zuid-Holland Centraal. Zij hebben input gegeven voor het opstellen van dit regioplan. Ook is er gesproken met alle regionale taalaanbieders. De gezamenlijke input is verwerkt in een 'rode draad', die gepresenteerd is in een terugkoppelsessie op 24 september. In deze terugkoppelsessie zijn drie hoofdlijnen besproken: bereik, kwaliteit en samenwerking. Aan de hand van deze drie hoofdlijnen zijn drie regionale doelen benoemd, die in hoofdstuk 4 verder zijn uitgewerkt.

Binnen de regio Zuid-Holland Centraal onderschrijven wij de doelstellingen van het Rijk. Om dit plan concreet te maken nemen wij drie doelen op waar we als regio gezamenlijk aan werken. De doelen van de rijksoverheid hebben betrekking op bereik, kwaliteit en samenwerking. Deze zijn als rode draad te herkennen. Door concrete doelen te benoemen, maken we als regio en deelnemende partijen ook afspraken met elkaar over de manier waarop we aan de landelijke doelen gaan werken. De regionale doelen zijn:

1. **Verminderen van de laaggeletterdheid in 2024**
2. **Kwaliteit centraal: een passend aanbod voor iedereen**
3. **Samenwerken om elkaar te versterken**

4.2 Wat gaan wij hiervoor doen

Om dit plan concreet te maken nemen wij drie doelen op waar we als regio gezamenlijk aan werken. De doelen van de rijksoverheid hebben betrekking op bereik, kwaliteit en samenwerking. Deze zijn als rode draad te herkennen. Door concrete doelen te benoemen, maken we als regio en deelnemende partijen ook afspraken met elkaar over de manier waarop we aan deze doelen gaan werken. De regionale doelen zijn:

1. Verminderen van de laaggeletterdheid in 2024:

a. Vergroot het bereik, vooral onder NT1

Bij het vergroten van het bereik moet gekeken worden naar de volledige vraag van de laaggeletterden en moeten de 'vindplaatsen' van laaggeletterdheid worden verbonden aan plekken waar mensen komen in verband met andere problemen, bijvoorbeeld de huisarts voor gezondheidsproblemen of het loket voor werk en inkomen of inkomensondersteuning.

'Er zijn mensen die NT1 zijn en hier de drempel over komen en een stap zetten. Als ze eenmaal de stap zetten, is dat een van de mooiste dingen die je kunt meemaken' (- Bibliotheek Oostland)

Momenteel zijn er geen afspraken tussen gemeenten en taalaanbieders over het aantal laaggeletterden dat per jaar bereikt wordt. Het is lastig om hier regionale afspraken over te maken. De gemeenten maken lokaal afspraken over de inzet per gemeente als het gaat om de vindplaatsen binnen de gemeente, bij werkgevers of in het onderwijs. Naast camouflageactiviteiten is de *taalmeter* hiervan een concreet voorbeeld.

Door inzet van de *taalmeter* worden laaggeletterden eerder gesignaleerd en een suggestie is om hierover hernieuwde afspraken te maken. Door de *taalmeter* wordt het makkelijker om laaggeletterdheid te signaleren (en vervolgens de toeleiding naar het taalaanbod).

b. Maak een keuze per gemeente voor thema's: werk en inkomen, gezondheid, jeugd en opvoeden

We geven richting door op de volgende thema's steviger in te zetten: versterken van de inhoud van het (non)formele taalaanbod door meer toe te spitsen op de thema's die spelen bij de deelnemers van de cursus. De keuze hierin kan per gemeente verschillen. Door de regionale, intensievere samenwerking is het wenselijk om goede initiatieven uit te wisselen tussen de regiogemeenten en taalaanbieders.

c. Ontwikkel een doorlopende lijn van aanbod en in iedere gemeente

De hoofdlijn van dit regioplan is het terugdringen van laaggeletterdheid door het ontwikkelen van een doorlopende leerlijn tussen formele en non-formele taalpartners. Om deze doorlopende leerlijn efficiënt en effectief op lokaal niveau te organiseren, de voortgang te monitoren en van elkaar te leren, werken de partijen daar waar wenselijk regionaal samen.

Hieronder staan strategieën om NT1'ers te bereiken. Tijdens de terugkoppelsessie op 24 september 2020 zijn deze ideeën door de partners aangedragen:

2. Kwaliteit centraal: een passend aanbod voor iedereen

a. Zet een lokaal taalketenoverleg op: zo vinden we elkaar

Momenteel heeft de gemeente Zoetermeer een taalketenoverleg. In het taalketenoverleg zitten onder andere de bibliotheek, ROC Mondriaan, lokale taalaanbieders en de gemeente Zoetermeer. Via het taalketenoverleg blijven de partijen op de hoogte van ontwikkelingen in het veld en worden er praktische afspraken gemaakt, bijvoorbeeld naar aanleiding van nieuwe coronamaatregelen.

We willen een dergelijke structuur uitbreiden naar andere gemeenten en de doelstellingen van het overleg concretiseren en verdiepen. De samenwerking op lokaal niveau krijgt dan vorm in een taalketenoverleg onder regie van de gemeente. Dit overleg bewaakt de toeleiding, instroom, doorstroom en uitstroom van deelnemers en zorgt voor een passend lokaal aanbod om laaggeletterdheid te verminderen. Dit draagt bij aan een doorlopende leerlijn en een afgestemd, passend aanbod.

*'We moeten oppassen dat we niet een systeem voor de vorm oprichten.
We moeten iets meten en registreren dat meerwaarde heeft' (- Zoetermeer)*

b. Meet het effect van doelen bij informele en (non-)formele trajecten

Met name bij informele taaltrajecten is het leren van de taal niet het doel op zich. Het gaat er ook om dat deelnemers zelfredzamer worden of een netwerk opbouwen. Het meten van het effect van deze activiteiten is daarmee lastiger, maar niet minder belangrijk dan bijvoorbeeld het bijhouden van het aantal deelnemers aan een training. Omdat het vergroten van zelfredzaamheid een belangrijk doel is, gaan we het effect van de activiteiten op zelfredzaamheid meten. We introduceren een algemeen instrument om dit te meten. In 2021 zoeken wij samen met onze partners naar het juiste methode en/of meetinstrument.

c. *Introduceer eenduidige registratie en brede monitoring*

Taalaanbieders en gemeenten ondernemen activiteiten om kwaliteit en effectiviteit inzichtelijk te krijgen. Deze inspanningen zijn goed, alleen wordt er weinig gebruikgemaakt van een universeel gebruikte methode voor monitoring, die vergelijking mogelijk maakt. Waar het eveneens aan ontbreekt is het inzicht in de reden waarom iets werkt. Wij willen dat een kwaliteitsmeting verder gaat dan alleen het registreren van aantallen en het ophalen van rapportcijfers. Daarom gaan we aan de slag met het opzetten van eenduidige registratie en brede monitoring. De eenduidige registratie en brede monitoring is een landelijk knelpunt, waar ook landelijk (nog) geen oplossing voor is bedacht. Wij houden de landelijke ontwikkelingen in de gaten en in de tussentijd onderzoeken wij welke mogelijkheden er regionaal/lokaal toepasbaar kunnen zijn.

3. Samenwerken om elkaar te versterken

De samenstelling van de regio laat zien dat er wel samenwerking is, maar dat deze per gemeente en per thema verschilt. Bovendien zijn er binnen de gemeente veel wisselingen. Daarbij erkennen we als regio dat de samenwerking steviger moet zijn, wil deze echt van betekenis kunnen zijn in de aanpak van laaggeletterdheid. Dat kunnen gemeenten en aanbieders ook niet alleen; er is een breed netwerk nodig. Daarom werken we samen en gaan we die samenwerking uitbreiden. De uitdrukking 'Alleen ga je sneller, samen kom je verder' houden we hierbij in gedachten. Dat leidt voor ons tot de volgende afspraken.

a. *Sluit een samenwerkingsovereenkomst af in 2021*

We gebruiken het jaar 2021 om tot een regionale samenwerkingsovereenkomst te komen. Met deze overeenkomst leggen de gemeenten de afspraken onderling vast, waaronder de taak- en rolverdeling tussen Zoetermeer als centrumgemeente en de regiogemeenten. Hier kunnen ook andere afspraken in worden opgenomen, zoals het vergroten van de samenwerking en de aanpak, of hoe kennis bij partners vergroot kan worden, het doorverwijzen, het stellen van prioriteiten en hoe de regio omgaat met eventuele budgettaire onderbestedingen.

'Qua bereik is iedere laaggeletterde er één en een gezin wat er mee te maken heeft. We gaan samen met mensen kijken wat er nodig is voor hun ontwikkeling en bij welke organisatie dit thuis hoort' (- Stichting Piezo)

b. *Leg de regie bij de gemeente: contactambtenaar als ambassadeur*

Om de samenwerking te verstevigen is regie van de gemeenten nodig. Dit is niet alleen een verantwoordelijkheid van Zoetermeer als centrumgemeente. De contactambtenaar laaggeletterdheid is een ambassadeur voor de eigen organisatie in de aanpak van laaggeletterdheid. Bovendien gaat het om een spilfunctie in het verbinden van (non-)formeel en informeel aanbod. Deze spilfunctie richt zich ook op het sociaal domein. We zien namelijk dat er een sterke relatie bestaat tussen laaggeletterdheid, het hebben van een meer ongezonde leefstijl en het beroep op zorgvoorzieningen en voorzieningen binnen het sociaal domein. Mee kunnen doen aan de samenleving wordt belemmerd als er sprake is van laaggeletterdheid.

c. *Maak lokale werkplannen voor meer regionale samenhang*

Het lokale taalketenoverleg gaat gebruikmaken van een regionaal format voor de lokale werkprogramma's. Op deze manier maken we een verbinding tussen het regionale plan en de lokale uitvoeringspraktijk. Door de regie van de gemeente kan het lokale taalketenoverleg gezamenlijk een aanpak bepalen en binnen welk thema de nadruk komt te liggen. Dit format voeren we vanaf 2022 in en we gebruiken 2021 als een overgangsjaar om tot deze uniforme werkwijze te komen. Het format is als bijlage aan het plan toegevoegd. Zo bieden we structuur en is er per gemeente een overzicht van de samenwerking binnen de gemeente, het bereik en een verdeling van de financiële middelen. Ook koppelen we aan de regionale doelen de lokale acties en wie deze acties uitvoert.

d. *Stichting Lezen en Schrijven helpt bij de uitvoering*

Om deze regionale aanpak ook lokaal te borgen is er ondersteuning van Stichting Lezen en Schrijven beschikbaar. Zij kunnen helpen bij het stellen van prioriteiten en het opzetten van een lokaal taalketenoverleg. Hun rol is groter en breder, maar altijd in opdracht van de gemeente. Dit werkt iedere gemeente in het lokale werkplan uit.

Stichting Lezen en Schrijven

Het ontwikkelen, uitvoeren en monitoren van de aanpak van laaggeletterdheid is een grote opdracht. Lezen en Schrijven gaat graag samen met gemeenten aan de slag om laaggeletterdheid aan te pakken.

Stichting Lezen en Schrijven kan gemeenten onder meer helpen met:

- formuleren van ambities, doelgroepen en actielijnen;
- opstellen van een regionaal programma;
- vertaling van een regionaal programma naar lokale uitvoeringsplannen;
- implementeren van structurele screening;
- evalueren en versterken van de lokale aanpak;
- versterken van lokaal educatieaanbod;
- advies en ondersteuning bij verbeteren en implementeren van beter toegankelijke dienstverlening en begrijpelijke communicatie.

DE DRIE DOELEN MET DE TIEN AFSPRAKEN

1. Verminderen van de laaggeletterdheid in 2024

- a. *Vergroot het bereik, vooral onder NT1*
- b. *Maak een keuze per gemeente voor thema's: werk en inkomen, gezondheid, jeugd en opvoeden*
- c. *Ontwikkel een doorlopende lijn van aanbod en in iedere gemeente*

2. Kwaliteit centraal: een passend aanbod voor iedereen

- a. *Zet een lokaal taalketenoverleg op: zo vinden we elkaar*
- b. *Meet het effect van doelen bij informele en (non-)formele trajecten*
- c. *Introduceer eenduidige registratie en brede monitoring*

3. Samenwerken om elkaar te versterken

- a. Sluit een samenwerkingsovereenkomst af in 2021*
- b. Leg de regie bij de gemeente: contactambtenaar als ambassadeur*
- c. Maak lokale werkplannen en stem dit regionaal af voor meer regionale samenhang*
- d. Stichting Lezen en Schrijven helpt bij de uitvoering*

5. Financiën

5.1 Specifieke uitkering WEB

De gemeente Zoetermeer ontvangt jaarlijks een specifieke uitkering van het Rijk voor de bekostiging van het regionaal educatie aanbod, op grond van de Wet Educatie Beroepsonderwijs. Het geld dient besteed te worden aan trajecten taal, rekenen en/of digitale vaardigheden voor inwoners van 18 jaar en ouder die niet inburgeringsplichtig zijn. Eventuele wervingskosten die te maken hebben met coördinatie of werving mogen niet betaald worden uit deze middelen.

In 2021 heeft het Rijk een bedrag van € 1.172.621 beschikbaar gesteld aan onze regio. De verwachting is dat dit bedrag de komende jaren gelijk blijft.

In onderstaand tabel is het beschikbare budget voor 2021 per gemeente weergegeven.

Gemeente	Budget 2021
Lansingerland	€ 142.314
Leidschendam-Voorburg	€ 276.940
Pijnacker-Nootdorp	€ 140.484
Voorschoten	€ 55.467
Wassenaar	€ 66.431
Zoetermeer	€ 490.986
Totaal	€ 1.172.621

5.2 Decentralisatie uitkering

Om gemeenten te ondersteunen bij de coördinatie van de aanpak van laaggeletterdheid en het uitvoeren van de regionale plannen, ontvangen wij sinds 2020 een decentralisatie uitkering laaggeletterdheid. Voor 2021 bedraagt de decentralisatie uitkering € 129.000. Deze middelen worden tot en met 2024 beschikbaar gesteld. Jaarlijks zal een regionaal jaarplan opgesteld worden hoe wij de middelen het betreffende jaar gaan inzetten. De middelen kunnen bijvoorbeeld worden ingezet voor werving, innovatie en regievoering.

Het Rijk zal in samenspraak met de VNG de resultaten van de besteding van de extra middelen de komende jaren monitoren. Hierbij zal vooral gekeken worden of de middelen daadwerkelijk ten goede komt aan de doelgroep en er een aantoonbare groei van het bereik is gerealiseerd. Eind 2022 maakt het Rijk en de VNG in een tussenevaluatie de balans op. De ambitie is dat de regionale aanpak laaggeletterdheid dan reeds zodanig is verstevigd, dat

het extra budget kan worden overgeheveld naar gemeenten, en dat het vrij besteedbare karakter van deze middelen eveneens kan worden toegepast op de bestaande gemeentelijke uitkering voor volwasseneneducatie. Daarmee zouden de specifieke uitkering voor het lesaanbod en het tijdelijke extra budget samenkomen in één decentralisatie-uitkering.

Bijlage 1 Geïnterviewden organisaties en regiogemeenten

Naam organisatie	
Bibliotheek Oostland	Esther de Wit
ROC Zadkine	Robert Moor
Fox Taal	Marleen Rezaie-Delbaak
MBO Rijnland	Karim Bouyaouzan
ROC Mondriaan	Mevrouw Bijlsma
	Mevrouw Wanningen
Bibliotheek Wassenaar-Voorschoten	Hanneke de Waal
Bibliotheek Zoetermeer : Digitaalhuis	Fatiha Ben Allal
Bibliotheek Zoetermeer: Volksuniversiteit	Maartje van Putten
Piezo	Janita Volders
NL Educatie	Carlos Flanders
	Britt Westerneng
Regiogemeenten	
Lansingerland	Indra van der Valk
	Annejet Kerckhaert
Leidschendam-Voorburg	Margriet Essink
Pijnacker-Nootdorp	Nico Brandts
Duivenvoorde	René Smit
	Sybren Huizinga
Zoetermeer	Marianne Boomkamp
THRIVE instituut	Maud Hartstra
	Nirvana Naven
	Annelies Brocken
Stichting Lezen en Schrijven	Sabrina Ong-Aban
	Thomas Jansen

Bijlage 2 Opbrengsten interviews

Bereik vergroten, met name NT1

Uit de gesprekken met de taalpartners en de regiogemeenten blijkt een gedeelde behoefte om met een effectievere aanpak de verschillende doelgroepen van mensen die laaggeletterd zijn beter te bereiken.

Er is aangegeven dat er tussen de regiogemeenten en de taalaanbieders geen actuele afspraken zijn over de inzet van de Taalmeter, zodat laaggeletterden ook eerder gesignaleerd worden. Binnen de WEB-middelen is geen budget voor de werving van NT1'ers. Een methodiek ontwikkelen die gericht is op het vinden, benaderen en werven van laaggeletterde NT1'ers kost veel tijd. Daarbij blijkt uit de praktijk dat er een vertrouwensband nodig is om potentiële cursisten te laten deelnemen aan een cursus. Opvallend bij deze doelgroep is hoe groot het taboe is en de schaamte om deel te nemen aan een taalcursus. Wat hierbij helpt is om zogenoemde camouflageactiviteiten (zoals bij een cursus opvoeden of omgaan met geld) op maat aan te bieden.

Investeren in kwaliteit en monitoren

Uit de gesprekken met de taalpartners en de regiogemeenten blijkt dat de kwaliteit en effectiviteit van programma's voor de aanpak laaggeletterdheid momenteel op verschillende manieren in kaart gebracht wordt.

Volwassenen leren het best door een mix van non-formeel, informeel en formeel leren. Formeel leren vindt plaats in een school, bijvoorbeeld een ROC, terwijl het non-formeel leren van basisvaardigheden zich afspeelt in bibliotheken, buurthuizen en bij mensen thuis. Het gaat hierbij dus ook over ondersteuning door een vrijwilliger of een taalmaatje, zodat mensen de taal kunnen oefenen en sociaal contact onderhouden. Informeel leren, tenslotte, is al het leren dat spontaan gebeurt, zonder bewuste inspanning.

Bij non-formele trajecten registreren de onderwijsinstellingen voornamelijk kwantitatieve gegevens, bijvoorbeeld over het aantal deelnemers aan een taalcursus of de mate waarin mensen doorstromen. Deze gegevens worden gebruikt voor de verantwoording aan de gemeente. Op individueel niveau houden taalaanbieders en onderwijsinstellingen per deelnemer de voortgang bij. Dat doen zij bijvoorbeeld in de vorm van een Persoonlijk Ontwikkelplan, een competentiemeting of een Can-Do-statement. Dit heeft ermee te maken dat de NT1-groep het traject niet met een diploma kan afsluiten, waarbij NT2 door middel van toetsing wel gericht naar een certificaat of diploma gewerkt kan worden.

Bij non-formele trajecten, waar het gaat om niveauverhoging en dat deelnemers de taal leren gebruiken in de praktijk, blijkt het lastiger te zijn de kwaliteit en de effectiviteit van het taalaanbod in beeld te krijgen. Waar het doel bij de formele trajecten is om een diploma te behalen, is het doel van de deelnemers aan non-formele trajecten diffuser. Een doel bij non-formele trajecten is bijvoorbeeld het vergroten van de zelfredzaamheid of het vergroten van het sociale netwerk. De meeste taalaanbieders meten deze effecten op de persoonlijke leefomgeving van de deelnemers niet. Een enkele aanbieder gebruikt de Participatieladder.

Zowel bij formele als bij non-formele trajecten inventariseren de taalaanbieders de tevredenheid van de deelnemers over de cursus. Uit de gesprekken blijkt dat taalaanbieders

ook hiervoor verschillende methoden hanteren. Sommige aanbieders meten tevredenheid via een audit of het afnemen van een eenvoudige vragenlijst. Andere aanbieders, met name in het non-formele taalaanbod, vragen na afloop van een cursus hoe de ervaringen van de mensen zijn.

Samen aan de slag onder regie van de gemeenten

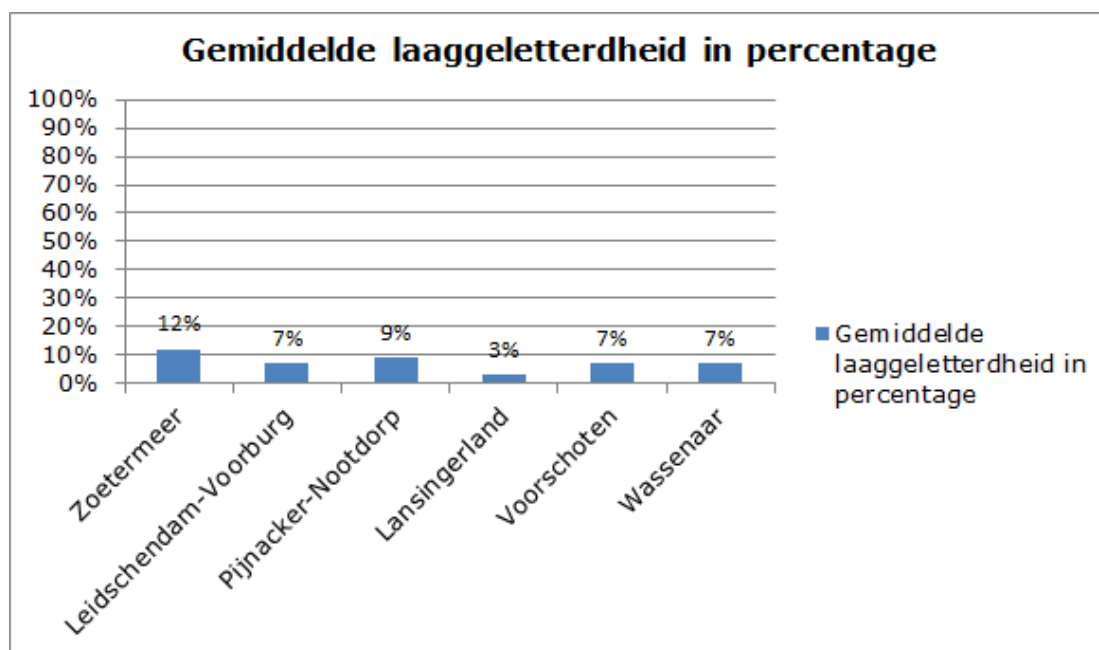
Over de samenwerking zoals deze nu is zijn alle aanbieders tevreden. De contacten met de gemeenten zijn goed. Binnen de regio leven wel zorgen over de betrokkenheid van de gemeenten als het gaat om laaggeletterdheid. Er is veel uitval, tijdelijke vervanging of inhuur op dit dossier. Dat komt de continuïteit, het borgen van afspraken en het ontwikkelen van een netwerk niet ten goede. Dit zijn belangrijke aspecten voor de samenwerking. Met dit regionale plan en binnen de kaders van de rijksoverheid wordt de regiefunctie van de gemeenten versterkt. Om die functie goed in te vullen is de verantwoordelijke contactpersoon een belangrijke spil en schakel tussen de regio en de lokale partijen. Met dit plan doen we een aantal voorstellen rondom deze samenwerking, om die regiefunctie en de samenwerking verder kracht bij te zetten. Dat doet bovendien recht aan de verschillen die er tussen de gemeenten zijn. Ook biedt het de mogelijkheid om lokaal de accenten anders te leggen. Het uitgangspunt blijft om aan te sluiten bij de wensen van de doelgroep.

Bijlage 3 Definities

- NT1: Nederlands als eerste taal. De term kan verwijzen naar de groep volwassenen die Nederlands als moedertaal heeft en naar het lees- en schrijfonderwijs aan deze groep mensen.
- NT2: Nederlands als tweede taal. Hiermee wordt het Nederlandse-taalonderwijs aan anderstaligen bedoeld.
- Analfabeet: mensen die analfabeet zijn kunnen niet lezen of schrijven. Dit kunnen zowel Nederlandstaligen als anderstaligen zijn. Analfabetisme is niet hetzelfde als laaggeletterdheid.
- Laaggeletterd: mensen die laaggeletterd zijn kunnen wel lezen en schrijven, maar op een zeer laag niveau. Laaggeletterden hebben daarnaast vaak moeite met rekenen en digitale vaardigheden.
- Basisvaardigheden: onder basisvaardigheden worden niet alleen taal- maar ook rekenvaardigheden en digitale vaardigheden geschaard (*Bron: hetbeginmettaal.nl*).
- Voortijdig schoolverlaters (vsv'ers): Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo- of vwo-diploma of minimaal een mbo-2-diploma. (*bron: onderwijsincijfers.nl*).
- Formele trajecten: Bij formeel leren werkt de deelnemer toe naar een certificaat of diploma, wordt de deelnemer begeleid door een professionele docent en wordt de voortgang systematisch bijgehouden door middel van een intake en toetsen. Het formele deel van onderwijs aan laaggeletterde volwassenen vindt plaats bij Regionale Opleidingscentra (ROC's) (*Bron: nt2.nl*).
- Informele leren: Informeel leren is al het leren dat spontaan gebeurt, zonder bewuste inspanning.
- Non-formele trajecten: Het educatieve aanbod voor laaggeletterden in Nederland kent vele vormen, variërend van centraal georganiseerde cursussen door bibliotheken tot lokale particuliere initiatieven. De overheid subsidieert een groot aantal cursusaanbieders via het project Tel mee met Taal. Grotere aanbieders, zoals bibliotheken, welzijnsinstellingen en vrijwilligersorganisaties, organiseren zich op veel plaatsen in Nederland in een samenwerkingsverband: het Taalhuis (*Bron: nt2.nl*).
- De taalmeter: Stichting Lezen & Schrijven heeft de taalmeter ontwikkeld. Het is een online-instrument waarmee binnen 12 minuten duidelijk wordt of iemand mogelijk moeite heeft met lezen en schrijven. De taalmeter bestaat uit 24 meerkeuzevragen. De uitslag wordt samen met de klant besproken en, indien de klant dit wenst, bekijken zij hoe zijn/haar taalniveau eventueel verbeterd kan worden.

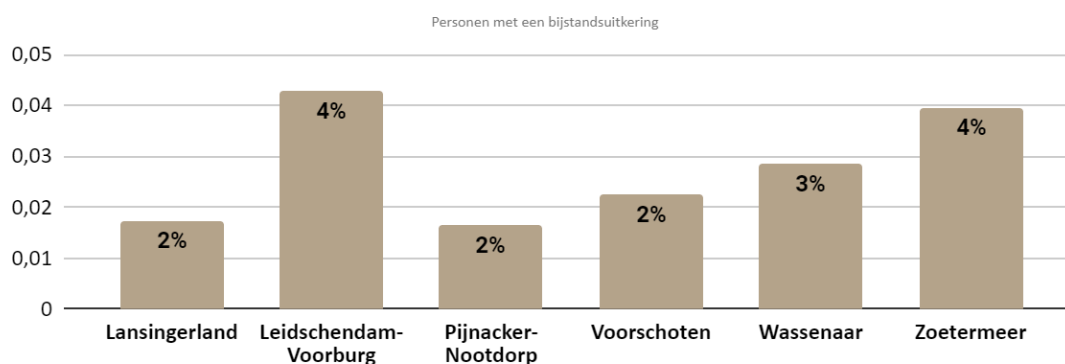
Bijlage 4 Bevindingen data-analyse

Onderstaande tabellen geven inzicht in laaggeletterdheid en problemen die vaak in combinatie met laaggeletterdheid voorkomen. Het verband tussen laaggeletterdheid en deze problematieken staat beschreven in hoofdstuk 5.

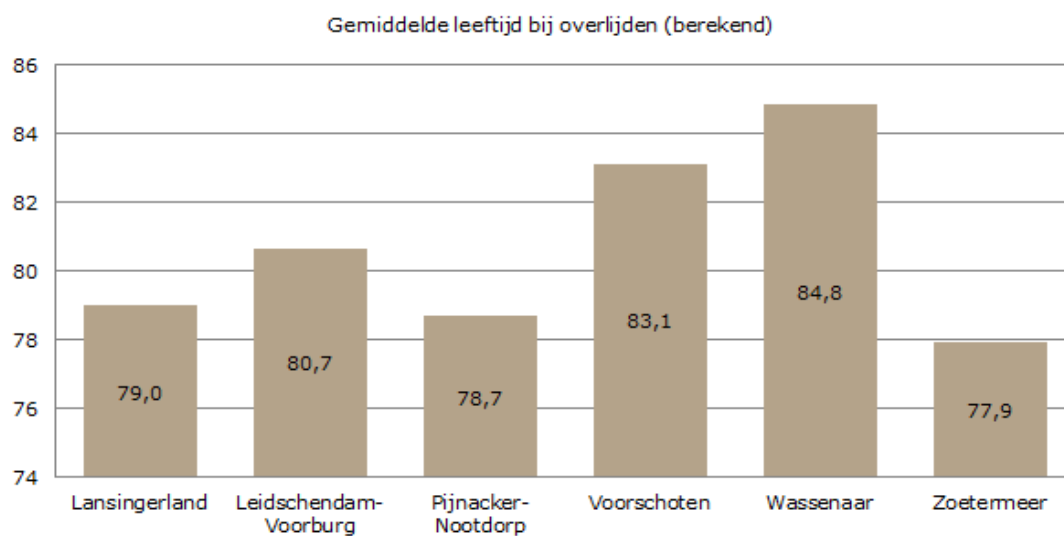
Bron: geletterdheidinzicht.nl

Laaggeletterdheid en armoede

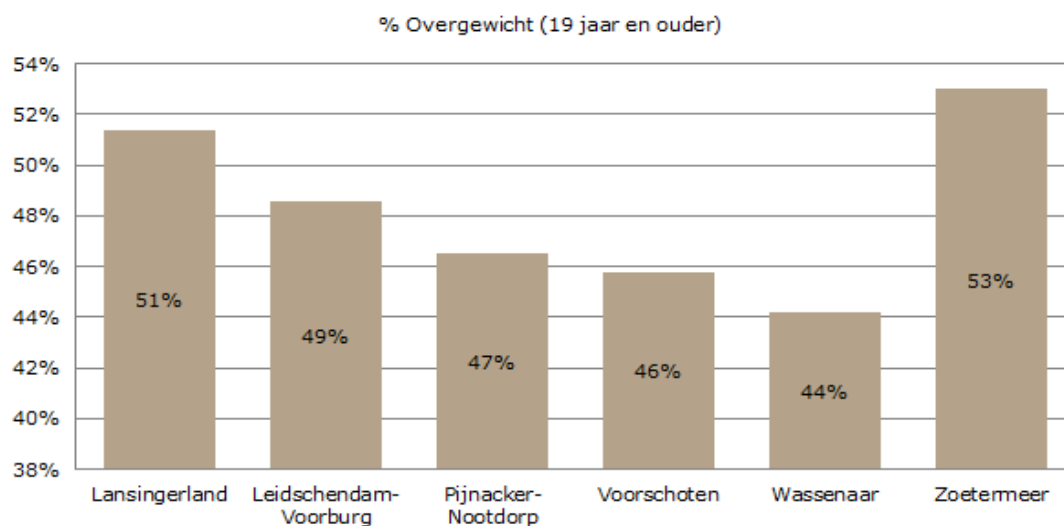

Bron: cbs.nl

Laaggeletterdheid en gezondheid

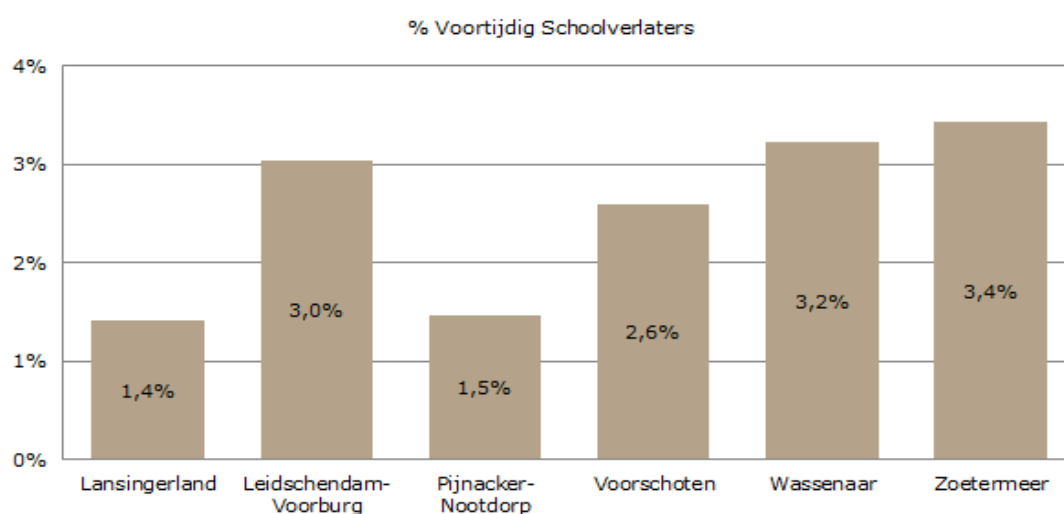

Bron: cbs.nl

Bron: cbs.nl

Laaggeletterdheid en voortijdig schoolverlaten

Bron: cbs.nl

Bijlage 5 Geraadpleegde literatuur

CINOP (2018) Aanpak laaggeletterdheid in het sociaal domein. Praktijkbeschrijving van pilots in drie gemeenten.

Kamerbrief (18 maart 2019). Samen aan de slag voor een vaardig Nederland: vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020-2024

Raad voor Cultuur en Onderwijsraad (2019). Lees! Een oproep tot een leesoffensief.

SER (april 2019) Samenwerken aan taal. Een advies over laaggeletterdheid.

Stichting Lezen en Schrijven (2016). Over de relatie tussen laaggeletterdheid en armoede

Stichting Lezen en Schrijven (2020). Taal maakt gezonder.

Tel mee met taal (2020). Vervolgaanpak laaggeletterdheid 2020 - 2024

Thrive Institute (2020). Tackling illiteracy A to Z.

Geraadpleegde websites:

www.cbs.nl

www.geletterdheidinzicht.nl

www.telmeemettaal.nl

Bijlage 6 Format lokale werkprogramma's

Lokaal werkprogramma <jaar> <gemeente>	
Welke samenwerkingsverbanden en overeenkomsten zijn er in je gemeente?	
Met welke partners werk je samen?	
Terugblik: Wat is er allemaal bereikt?	<opnemen van korte beschrijving en acties in voorgaande periode>

Financieel			
Hoe is de verdeling van de webmiddelen? Zijn er extra middelen beschikbaar? Gerichte subsidies aan bijvoorbeeld de bibliotheek, welzijnsinstelling of lokale initiatieven?			
<korte beschrijving opnemen met antwoord op bovenstaande vragen>			
Budget web-middelen <jaar> € <bedrag>, <verdeling in € en % hieronder opnemen>			
ROC	Taalhuis	Bibliotheek	Overige
€ %	€ %	€ %	€ %
Lokale middelen <jaar> € voor:			

WAT 1. Verminderen van laaggeletterdheid in 2024 door:	HOE Welk lokaal actiepunt koppel je aan deze opgave/dit doel?	WANNEER Wie doet/doen dit en wanneer?
A. Vergroot het bereik, vooral NT1		
B. Maak een keuze per gemeente voor thema's: werk en inkomen, gezondheid, jeugd en opvoeden		
C. Ontwikkel een doorlopende lijn van aanbod en in iedere gemeente		

WAT 2. Kwaliteit centraal: een passend aanbod voor iedereen	HOE Welk lokaal actiepunt koppel je aan deze opgave/dit doel?	WANNEER Wie doet/doen dit en wanneer?
A. Zet een lokaal taalketenoverleg op: zo vinden we elkaar		
B. Meet het effect van doelen bij informele en (non-)formele trajecten		
C. Introduceer eenduidige registratie en brede monitoring		

WAT 3.Samenwerken om elkaar te versterken	HOE Welk lokaal actiepunt koppel je aan deze opgave/dit doel?	WANNEER Wie doet/doen dit en wanneer?
A. Sluit een samenwerkingsovereenkomst af in 2021		
B. Leg de regie bij de gemeente: contactambtenaar als ambassadeur		
C. Maak lokale werkplannen voor meer regionale samenhang		
D. Stichting Lezen en Schrijven helpt bij de uitvoering		